

Māras Brašmanes fotogrāfiju cikls "Mani draugi"

"Parasti bija tā: visi kvernēja "Kazā". Atnāca Māra Brašmane ar fotoaparātu – un mēs kļuvām modeļi. Bijām ļoti paklausīgi un ļoti radoši modeļi," grāmatā "Nenocenzētie. Alternatīvā kultūra Latvijā. 20. gadsimta 60. un 70. gadi" raksta tās sastādītājs Eižens Valpēters. Māras draugi un paziņas, kas pulcējās Vecrīgas kafejnīcās "Kaza" ("Sputņiks" bija tās oficiālais nosaukums) un "Putnu dārzs", un kuru neliela portretu izlase skatāma šajā izstādē, bija sešdesmito gadu radošo jauniešu loks, viņu vidū arī mākslinieki, dzejnieki un citi, kas piederēja pēckara paaudzes brīvdomīgāko personību un alternatīvās kultūras videi. "Tas loks bija raibs, ļoti dažādi ļaudis. Man ir laimējies, ka es biju blakus un ka viņi ļāva man mierīgi fotografēt," peticīgi atzīst Māra Brašmane pati.

Šos cilvēkus vienoja līdzīgas intereses un sarunas par mākslu, mūziku, literatūru, teātri, kino aktualitātēm arī viņpus dzelzs priekškara. Sešdesmitie bija viņu jaunības un romantikas laiks, kad, neskatoties uz skarbajiem un nabadzīgajiem padomju okupācijas gadiem, politisko stagnāciju un vispārējo kontroli, visās radošajās jomās parādījās arī brīvākas izpausmes. Tādas kā eksperimentālā kustību teātra ansamblis "Rīgas pantomīma", kurā darbojās Māras māsa un draugi, jauna kino valoda, kas ienāca ar poētiskā dokumentālisma filmām tepat Rīgā, vai kurai varēja sekot, apmeklējot kinodiskusiju kubu un Maskavas kinofestivālus. Modernisma māksla, ko iepazīna gan caur socbloka žurnāliem (kioskos tie bija brīvi nopērkami), gan caur ieguvumiem antikvariātos. Paslepus lasīja "samizdatus", tostarp disidentu literatūru, un ar stopiem brauca uz Tallinas džeza festivāliem. Šo jauno cilvēku nonkonformisms nebija skaļš vai politiski deklaratīvs, drīzāk privāts un apolitisks, un atklājās caur viņu dzīvesveidu un ikdienas vērtībām, kur laiks "kvernēšanai" draugu lokā bija nozīmīgāks par iekļaušanos padomju normatīvajā sistēmā.

Ja daudziem "Kazā" ikdienišķās radošuma izpausmes bija dzeja un zīmēšana – dadaistiskiskas, sirreālas un abstraktas skices uz noplēstu burtnīcu lapām, piezīmju bloknota lapiņām un pat kafejnīcas salvetēm, Mārai Brašmanei tā bija fotografēšana. Tolaik vēl ar tēva pirmskara platfilmas fotokameru Voigtländer, kuras apgūšana prasīja laiku, tāpēc sākotnēji rezultāts ne vienmēr bija tehniski perfekts, taču noskaņu tverošs, atturīgs un vienlaikus empātisks. Šīs fotogrāfijas gan netapa publiskai izstādīšanai, bet kā vērojumi, kas svarīgi pašai.

Ieva Astahovska

Izstādes kurators: Kristians Fukss

[Izstādes video skatāms šeit.](#)

Māra Brašmane (1944) ir viena no nozīmīgākajām 20. gs. latviešu fotogrāfēm. Veidojusi melnbaltās fotogrāfijas arhīvu mūža garumā, lai gan atpazīstamību piedzīvoja tikai pēc izstādes "Manas jaunības pilsētā" 2002. gadā Latvijas Mākslinieku savienībā (kurate Inese Baranovska). Izstādes fotoalbums (Neputns, 2005) kļuvis par bibliotekāru retumu.

Brašmanes fotogrāfijas paplašināja dokumentalitātes jēdzienu, apvienojot sociālu fiksāciju ar subjektīvu, poētisku skatījumu. Viņas radošais mantojums ir veidojis pamatu dokumentālās fotogrāfijas iekļaušanai Latvijas mākslas vēstures kanonā. Viņas arhīvs kalpo kā nozīmīgs vizuāls avots padomju un pārejas perioda Latvijas kultūras izpētei.

Māra Brašmanes nozīmīgākās izstādes ir "Manas jaunības pilsētā" (2002, LMS galerija), "Muzejnieki" (2005, Latvijas Nacionālais mākslas muzejs), "RIX – CPH – RIX. Lidojums laikā un telpā." (2006, Kopenhāģenas Pilsētas muzejs), "Gender Check. Femininity and Masculinity in the Art of Eastern Europe" MUMOK (kurate: Bojana Pejic), "Pārmaiņu laiks" (2014, izstāžu zāle "Arsenāls", LNMM) un "Atskatoties" (2021, Latvijas Fotogrāfijas muzejs).

Ar mākslinieces daiļradi var iepazīties izdevumos: "Manas jaunības pilsētā" (2005, teksts Liāna Langa, Juris Zvirbulis, izdevniecība "Neputns") un "Centrāltirgus" (2017, teksts Alise Tīfentāle, izdevniecība "Neputns"). Māra Brašmane iecelta par Atzinības krusta ordeņa virsnieci (2015).

Māras Brašmanes darbi atrodas Latvijas Nacionālā mākslas muzeja, Latvijas Laikmetīgās mākslas muzeja, Latvijas Fotogrāfijas muzeja un Rundāles pils muzeja kolekcijās.

Māra Brašmane's series "My Friends"

"Usually it went like this: everyone hung around at the 'Kaza' café. Then Māra Brašmane would arrive with her camera — and we became models. We were very obedient and very creative models," writes Eižens Valpēters, editor of the book "The Uncensored: Alternative Culture in Latvia in the 1960s and 1970s".

Māra Brašmane's friends and acquaintances, who gathered in the Old Town cafés "Kaza" ("Sputnik" was its official name) and "Putnu dārzs", and whose portraits are featured in this exhibition, belonged to the circle of creative youth of the 1960s — artists, poets, and other free-thinking personalities connected to the postwar alternative cultural scene. "It was a colourful circle, very different kinds of people. I was lucky to be there beside them, and that they allowed me to photograph them quietly," Māra Brašmane modestly recalls.

These people were united by shared interests and conversations about art, music, literature, theatre, and cinema — including developments beyond the Iron Curtain. The 1960s were a time of youth and romanticism for them, when despite the harsh and impoverished years of Soviet occupation, political stagnation, and pervasive control, freer forms of expression began to emerge in all creative fields. Examples included the experimental movement theatre ensemble *Rīga Pantomime*, in which Māra's sister and friends participated; a new cinematic language that appeared in Riga through poetic documentary films; and influences encountered through film discussion clubs and the Moscow International Film Festival. Modernist art became accessible through magazines from socialist bloc countries, freely sold at kiosks, and through discoveries in antiquarian bookstores. Samizdat publications, including dissident literature, circulated secretly, while hitchhiking trips to jazz festivals in Tallinn became part of this generation's cultural life.

Their nonconformism was neither loud nor overtly political; rather, it was private and apolitical, expressed through lifestyle and everyday values, where time spent "hanging around" with friends was considered more meaningful than fitting into the normative Soviet system.

While for many at "Kaza" everyday creativity took the form of poetry and drawing — dadaist, surreal, and abstract sketches on torn notebook pages, scraps of paper, and café napkins — for Māra Brašmane it was photography. At the time she still used her father's prewar Voigtländer medium-format camera, whose technical mastery required patience, meaning the results were not always technically perfect. Yet the photographs captured atmosphere with restraint, sensitivity, and empathy. These images were not created for public exhibition, but as personal observations that mattered deeply to the artist herself.

— Ieva Astahovska

Curator of the exhibition: Kristians Fukss

Māra Brašmane (1944) is one of the most significant Latvian photographers of the 20th century. She developed her black-and-white photographic archive over the course of a lifetime, although wider recognition came only after the exhibition “In the City of My Youth” in 2002 at the Latvian Artists’ Union Gallery (curated by Inese Baranovska). The exhibition catalogue (Neputns, 2005) has since become a bibliographic rarity.

Brašmane’s photography expanded the notion of documentary representation by combining social observation with a subjective and poetic gaze. Her artistic legacy laid important foundations for the inclusion of documentary photography within the canon of Latvian art history. Her archive also serves as a significant visual source for the study of Latvian culture during the Soviet and post-Soviet transition periods.

Among Māra Brašmane’s most important exhibitions are “In the City of My Youth” (2002, Latvian Artists’ Union Gallery), “Museum Workers” (2005, Latvian National Museum of Art), “RIX–CPH–RIX. A Flight Through Time and Space” (2006, Copenhagen City Museum), “Gender Check: Femininity and Masculinity in the Art of Eastern Europe” at MUMOK (curated by Bojana Pejić), “Time of Change” (2014, Arsenāls Exhibition Hall, Latvian National Museum of Art), and “Looking Back” (2021, Latvian Museum of Photography).

The artist’s work can also be explored through the publications “In the City of My Youth” (2005, texts by Liāna Langa and Juris Zvirbulis, published by Neputns) and “Central Market” (2017, text by Alise Tifentāle, published by Neputns). In 2015 Māra Brašmane was awarded the rank of Officer of the Order of the Cross of Recognition.

Works by Māra Brašmane are held in the collections of the Latvian National Museum of Art, the Latvian Museum of Contemporary Art, the Latvian Museum of Photography, and Rundāle Palace Museum.